

חינוך לחיים

פרשת וילך

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם" אומרת הגמ' בחגיגה – 'דרש ר' אלעזר בן עזריה: הקהל את העם, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? – כדי ליתן שכר למביאייהם.

מובא במיכלתא שכאשר שמע ר' יהושע את דבריו אלה של ר' אלעזר בן עזריה, קילסם ואמר "הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצין. אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו" וצריך להבין למה דווקא ר' יהושע שמח מאוד??? וכן למה קישר דווקא לאברהם אבינו??

הגר"ח ארנטריו מסביר ששמחתו המיוחדת דווקא של ר' יהושע קשורה עם מה שאמר ריב"ז על ר' יהושע בפרקי אבות – "אשרי יולדתו" ומהו השבח? שהייתה אימו מחזרת על כל בתי המדרשות שבעירה ואומרת להם: בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם. ומיום שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש כדי שלא ייכנסו באוזניו אלא דברי תורה" יתכן איפוא שר' יהושע שמח שנמצאה אסמכתא מן התורה למנהגה של אמו. ומכאן נלמד שיש כח ברישומי הנפש של התינוק, המשפיע עליו לכל חייו, וכך זה יש לנצל!!!! שהרי ברור שהטף הובא לא רק מפני שלא היה מי שישגיח עליו בבית... אלא ליתן שכר למביאיהם!! ההורים ששואפים לחנך את ילדיהם ליראת שמים ולחכמת התורה, יראו במשך הזמן את השכר, אם ישכילו לחנך את התינוקות לשמוע קול תורה.

בשמוע ר' יהושע חידוש זה בשם ר' אלעזר הוסיף כנגד ה"אשרי" שנאמר בעניין זה על אימו-יולדתו, "אשרי" נוסף – "אשריך אברהם אבינו שר' אלעזר יצא מחלצין" ר' יהושע מייחס את ר' אלעזר דווקא לאברהם שנשתבח ב"למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו". כלומר, הוא היה הראשון שהכיר בחשיבות החינוך לבנים, ועתה בא ר' אלעזר והרחיב את מצוות החינוך גם על הטף.

מובן שחינוך זה בימיו הראשונים של הילד ובשנות הילדות המוקדמות, כאשר עדיין אין הוא מבחין בין טוב לרע – הוא רק כעין פרודדור לחינוך וללימוד. תפקידו הוא אומנם להעניק לילדינו לא רק הרגשות וחוויות אלא ידיעות מממש, שיכירו וידעו ויעשו את המוטל עליהם מתוך ידיעה ברורה, ולא רק מתוך הרגש. מכל מקום היסוד להבנה נבנה עוד לפני ההכרה. זאת למדנו כאן ממשנתו של ר' אלעזר.

ודומה לכך ראינו בפר' ניצבים על הפס' "טפכם נשיכם" ששואל רבי שמשון רפאל הירש, לאן נעלמה ו' החיבור, מדוע לא כתוב טפכם ונשיכם? ומתרץ, פסוקים אלו עוסקים בכריתת הברית בין הקב"ה לעם ישראל, ובהתחייבותם של עם ישראל לקבל עליהם ועל זרעם, לשמור, לעשות ולקיים את כל דברי התורה. ובהתחייבות זו נכלל גם הטף שהם ממשיכי הדרך בדורות הבאים, אבל אין הקב"ה יכול לסמוך על התחייבות הילדים אלא על התחייבות אימותיהם, כי כל עתידם הרוחני והמוסרי של הבנים תלוי בהתמסרותה המוחלטת של האם, לחינוך הבנים בדרך ישראל סבא. לכן לא כתוב "טפכם ונשיכם", כי הטף והנשים הם דבר וענין אחד, ומסירותן של האמה היא הערובה להצלחת הבנים בתורה ויראת שמים.

רבי אלכסנדר פויערשטיין זצ"ל בספרו "ילקוט דברי אסף" הוסיף לבאר, 'טפכם ונשיכם' אינם חלקים נפרדים, אלא כאמה כבתה, כפי האם כך הבן, כי היא המכריעה בעיצוב אורחות חיי בנה. וכן כתוב בספרים, האותיות שאחרי המילה 'אם' הם 'בן', לרמז לנו שאת עיקר חינוך הבנים, מקבלים הם מאמותיהם יותר מאביהם, שאביהם נמצא הרבה מחוץ לבית והבן נמצא בבית עם אמו, ותחת חסותה והשפעת

אפשר לומר שבחינוך הילדים מצויים 3 שלבים. שלב א' הוא זה שלמדנו כאן ותחילתו עוד בהיות הילד במעי אמו. השלב הבא הוא הנלמד מהפס' "ולמדתם אותם בניכם לדבר בם" – "מכאן אמרו כשתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה". חינוך בגיל רך זה הוא בבחינת מה שאמרו חז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" עלינו לנהוג עם ילדינו כמו שאמרו אבותינו בסיני "נעשה" ואחר כך "נשמע" העשייה ללא הבנה היא כאמור השלב השני. השלב המשלים יבוא כאשר יגדל הנער ואז נחנכו לעשייה מתוך הבנה והכרה.

יתכן שדרגות ושלבים אלה בחינוך נרמזים כאן בפסוק: "למען ישמעו" – אלו הטף, עלינו לשקוד שיספגו רשמים. "ולמען ילמדו" משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה. ומשיגיעו לכלל מצוות – "ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת וילך

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל"

ומכאן למדנו במס' סנהדרין כ"א "אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה לאדם, מצווה לכתוב משלו, שנא' "ועתה כתבו לכם" ולכא' אם אביו הניח לו בירושה מדוע א"כ צריך הן לכתוב לעצמו?

מסביר ר' יעקב ניימן זצ"ל מורו ורבו של אבי ז"ל שיש הנהגת הן ויש הנהגת האב!!!
ובעצם כאן התורה הקדושה בא ללמדנו עיקר ויסוד גדול בשמירת התורה.

אצל הן כדי שלא תהיה שמירת התורה בבחינת "מצוות אנשים מלומדה" ותהיה קיומה אצלו רק מפני שכך היא מסורה לו בירושה מאבותיו – לא כך צריך להיות!!! לא זו דרך התורה!!! שהרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" הורנו חכמינו ז"ל.

תורתנו הקדושה מצווה עלינו "ועתה כתבו לכם" אע"פ שהניחו לו אבותיו. ובזה באה לרמז לנו כי דרך קיומה של התורה אינו סובל "מלומדה", לא זו היא דרכה של תורה, אלא צריך התחדשות תמידית בתוספת הבנה ובתוספת התבוננות בתורה – כי רק כך היא דרכה של תורה!! היבטו של האדם אל התורה כאל דבר עתיק וישן, עלול לגרום כי גם חיי התורה שלו יהיו "מיושנים", חסרי חביבות, משוללים טוב טעמה של תורה. אבל כשהבן – התלמיד יכתוב לעצמו ספר תורה משלו, ויטייג ויעמול ויטרח על מעשה מלאכת כתיבתו עם כל מה שכרוך בה, אז יהיו דברי התורה יקרים וחביבים בעיניו, כאילו היום ניתנו לו מסיני – כפרוטגמא חדשה.

אומרים אנו בתפילה "אלוקי אברהם, אלוקי יצחק, ואלוקי יעקב" מזכירים שם שמים על כל אחד מהאבות – בנפרד!!! ומדוע? לפי שאומנתו ועבודתו של כל אחד מהאבות הקדושים היתה עבודת שמים של "היו בעיניך כחדשים" שאומנם אברהם אבינו מסר ליצחק בנו את כל התורה והאמונה שהוא השיג, אבל מ"מ יצחק לא אמר די בזה, לא הסתפק ב "ספר תורה" ישן שהניח לו אברהם אביו, אלא הוסיף עוד בחביבות בעבודת ה' ועל אשא אברהם אבינו היה עמודו של עולם במידת החסד, הוסיף יצחק אבינו את מידת הגבורה – "פחד יצחק". וכך גם יעקב הוסיף וכתב "ספר תורה" משלו וקנה מדת ה"אמת", ולכן ייחד הכתוב שמו של כל אחד מן האבות בנפרד.

זהו חיובו של הן לראות את התורה כקניין חדש ולא כערך עתיק הנמסר לו בירושה!!!

מאידך גיסא – החיוב שמוטל על האב והמחנך זה למסור את התורה לבן בדיוק כפי שהיא מצויה בידו ובדיוק כפי שמסורה לו איש מפי איש למן הדור של מקבלי התורה בלי שום סטייה!!!

ומספר ר' יעקב זצ"ל ששמע מפי ה"חפץ חיים" בעצמו את הווארט המפורסם על הפס' "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו": בדרכו של עולם אם אנו חפצים לדעת על אומן כלשהו, סנדלר או נגר, האם מלאכתו משביעה את רצון בעליה, הרי בידינו לבחון הדבר. אם אנו רואים כי אותו אומן מוסר את אומנתו לבנו אחריו – סימן בידינו כי דעתו שבעת רצון ממלאכה זו, ולפיכך ברצונו להנחילה גם לבנו. אבל אם רואים אנו כי אותו אומן לא מסר לבנו את אומנתו, אלא שלחו ללמוד אומנות אחרת, סימן בידינו כי אינו שבע רצון מאומנתו. וכך אמר ה"חפץ חיים" אם אנו חפצים לדעת ולבחון את מצבנו בשמירת התורה והמצוות, הרי המבחן מסור בידינו אם אנו מנחילים לבנינו אחרינו את דרך התורה ושמירת מצוותיה, סימן הוא שאנו אוהבים את התורה. אבל, חלילה אם רואים אנו אב שאינו מקפיד על בניו שיהיו צועדים בדרכה של תורה, ואינו משקיע מאמץ על קיומו והצלחתו של הדבר, הרי ראייה בידינו כי אותו אב אינו מחבב את התורה.

זהו חיוב של האב וזהו דרך מסירת התורה כנא' "והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב" מסירת והנחלת התורה כמות שהן!! מדור לדור!! זהו חיובו של האב והמחנך, לשקוד על הדור הבא אחריו שתהא תורתם נעשית מבלי תוספת ומגרעת אלא כפי המסורה לנו איש מפי איש.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com